

УДК 82.09:929*Чугуй
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-2-44>

Ірина ФЕСЕНКО,
orcid.org/0000-0001-8340-2192
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітаристики та мистецтвознавства
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) *spring2007@ukr.net*

БІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС ЯК КЛЮЧ ДО ОСМИСЛЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСІЯ ЧУГУЯ

У статті здійснено аналіз основних біографічних відомостей сучасного українського драматурга Олексія Чугуя з акцентом на різнобічності його діяльності як педагога, науковця та митця слова. Особливу увагу приділено характеристичі його викладацького стилю, що вирізняється емоційною насиченістю, образністю, елементами театральності, творчою активністю, почуттям гумору та високим рівнем професійної відповідальності, а також щирою зацікавленістю у розвитку студентської молоді.

Окреслено значення театального мистецтва у житті Олексія Чугуя. Наголошено на його участі в аматорських мистецьких колективах, зокрема у виконанні художніх текстів та акторській діяльності в студентському середовищі, що сприяло формуванню його творчої індивідуальності.

Проаналізовано педагогічну діяльність ученого, зокрема його роботу на посаді викладача та доцента кафедри історії української літератури, а також виконання адміністративних функцій, серед яких – обов'язки завідувача кафедри та декана філологічного факультету. Підкреслено його внесок у розвиток університетської освіти, зокрема у започаткування нових освітніх напрямів. Водночас визначено, що пріоритетним для нього залишалось безпосереднє спілкування зі студентами та участь у навчально-виховному процесі, включно з лекційною, практичною та польовою фольклорною роботою.

Визначено коло наукових інтересів дослідника, що охоплюють вивчення творчості ключових постатей української літератури, серед яких Іван Карпенко-Карий, Тарас Шевченко, Григорій Квітка-Основ'яненко, Олесь Гончар. Обґрунтовано, що біографічні факти життя драматурга становлять важливий інтерпретаційний ресурс для глибшого розуміння його художніх текстів та авторської концепції світу.

Наголошено, що Олексій Чугуй успішно поєднував педагогічну й наукову діяльність із літературною творчістю, утвердившись як самобутній драматург. Виокремлено провідні тематичні напрями його драматургії, серед яких політичний, біографічний та експериментальний.

Ключові слова: біографічний матеріал, багатомірність особистості, педагогічна діяльність, наукові зацікавлення, драматургія

Iryna FESENKO,
orcid.org/0000-0001-8340-2192
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Art History Department and the Philology Department
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) *spring2007@ukr.net*

BIOGRAPHICAL DISCOURSE AS A KEY TO UNDERSTANDING THE CREATIVE WORK OF OLEKSII CHUHUI

The article presents an analysis of key biographical aspects of the contemporary Ukrainian playwright Oleksii Chuhui, with an emphasis on the multidimensional nature of his activity as an educator, scholar, and creative writer. Particular attention is paid to the characteristics of his teaching style, which is distinguished by emotional expressiveness, imagery, elements of theatricality, creative engagement, a refined sense of humor, and a high level of professional responsibility, as well as a sincere commitment to the intellectual development of students.

The role of theatrical art in Chuhui's life is also examined. It is noted that he actively participated in amateur artistic groups, including performing literary texts and engaging in acting within student environments, which contributed to the formation of his creative individuality.

The study analyzes his pedagogical career, particularly his work as a lecturer and associate professor at the Department of the History of Ukrainian Literature, along with his administrative responsibilities, including serving as acting head of the department and dean of the philological faculty. His contribution to the development of university education is emphasized, especially in initiating new academic programs. At the same time, direct interaction with students and active

involvement in the educational process—through lectures, practical classes, and folklore fieldwork—remained central to his professional activity.

The range of his scholarly interests is outlined, focusing on the study of prominent figures in Ukrainian literature, such as Ivan Karpenko-Karyi, Taras Shevchenko, Hryhorii Kvitka-Osnovianenko, and Oles Honchar. It is argued that the biographical facts of the playwright's life serve as an important interpretative resource for a deeper understanding of his literary works and his authorial worldview.

It is emphasized that Oleksii Chuhui successfully combined teaching and research activities with literary творчість, establishing himself as an original and distinctive playwright. The main thematic directions of his dramatic works are identified as political, biographical, and experimental.

Key words: *biographical background, multidimensional personality, pedagogical activity, scholarly interests, drama*

Постановка проблеми. У сучасному літературознавчому дискурсі помітно зростає інтерес до осмислення життєвого та творчого шляху письменників. Це пояснюється тим, що біографія митця нерідко виступає важливим інструментом інтерпретації його художніх текстів, дозволяючи глибше зрозуміти індивідуальну модель світу автора. У цьому аспекті особливої актуальності набуває звернення до постаті сучасного українського драматурга Олексія Чугуя, чия творча спадщина поступово привертає увагу як науковців, так і широкого кола читачів.

Огляд наукових джерел. Життєвий і творчий шлях Олексія Чугуя вже певною мірою висвітлювався у працях різних дослідників. Серед них варто назвати А. Новикова, Т. Конончук, Т. Вірченко, О. Телехову, І. Куриленку, Р. Тхорука та інших. Проте аналіз наявних праць свідчить, що комплексного дослідження, яке б системно розкривало постать митця в межах біографічного підходу, наразі бракує.

Основною **метою статті** є всебічне висвітлення життєпису Олексія Чугуя з акцентом на його світоглядні орієнтири, морально-етичні засади, риси характеру та особисті уподобання, що можуть слугувати ключем до розуміння його драматургічної творчості.

Основний виклад матеріалу. Олексій Прокопович Чугуй з'явився на світ на початку 1935 року в хуторі Чугуї Полтавської області – регіоні, який має потужні культурні традиції та дав Україні чимало визначних постатей. Його дитинство припало на складний історичний період, коли українське село ще відчувало наслідки Голодомору та політичних переслідувань.

Офіційною датою народження стало 29 січня, хоча фактично він народився під час різдвяних свят. Через страх перед владою батьки не наважилися зафіксувати реальну дату.

Майбутній драматург зростав у багатодітній родині, яка існувала в умовах колективізації. Важка праця матері суттєво підірвала її здоров'я, однак це не завадило їй віддано дбати про дітей. Атмосфера в родині будувалася на взаємній підтримці, повазі та згуртованості.

Війна ще більше ускладнила життя родини: батько повернувся з фронту з інвалідністю, що обмежувало його працездатність. Родина змушена була шукати додаткові способи заробітку, зокрема через домашні ремесла.

Попри складні життєві обставини, Олексій змалку вирізнявся допитливістю та прагненням до знань. Навчання в школі, яка знаходилася на значній відстані від дому, він розпочав із запізненням, але швидко надолужив пропущене. У подальшому демонстрував високі результати, активно долучався до шкільного життя, особливо до творчих заходів.

Інтерес до літератури проявився ще в юному віці: він не лише читав значно більше, ніж вимагала програма, а й виконував додаткові завдання, зокрема готував огляди нових книжок. Водночас відзначався скромністю та готовністю допомагати іншим.

Формування його світогляду відбувалося не лише в школі, а й під впливом середовища, де зберігалися національні традиції та історична пам'ять.

Після завершення семирічної освіти постала проблема продовження навчання через віддаленість навчальних закладів. Вирішальну роль відіграла підтримка родичів, які допомогли юнакові вступити до середньої школи у Змієві.

Завдяки наполегливості та відповідальному ставленню до навчання він закінчив школу із золотою медаллю, що дало можливість вступити до Харківського університету без складання іспитів.

Студентські роки поєднували інтенсивне навчання з фізичною працею, зокрема участю в сільськогосподарських роботах. Незважаючи на труднощі, Олексій демонстрував високий рівень підготовки, активно займався самоосвітою, відвідував культурні заходи та розвивав свої творчі здібності.

Після завершення університету він розпочав педагогічну діяльність у Макіївці. Саме в цей період активно працював над власними літературними творами. Перші постановки його п'єс стали важливим кроком у становленні як драматурга.

Згодом він повернувся до Харкова, де продовжив наукову та викладацьку діяльність, захистив кандидатську дисертацію та працював у системі освіти. Його професійна діяльність поєднувала викладання, наукові дослідження та адміністративну роботу.

Попри зайнятість, найбільше задоволення він отримував від роботи зі студентами та участі в освітньому процесі. Особливе місце у його діяльності посідали польові дослідження фольклору, які вимагали серйозної підготовки та відповідальності.

Лекції з курсу усної народної творчості, які читав О.Чугуй, справляли сильне враження на студентів завдяки глибині змісту та майстерності подачі. Водночас курс історії української літератури, який він викладав раніше протягом багатьох років (починаючи з 1972 року), на той час уже перейшов до його колег.

Педагогічний талант Олексія Прокоповича виявлявся у поєднанні емоційності, сценічності та високого професіоналізму. Його лекції вирізнялися особливою атмосферою: жива мова, влучний гумор, творча енергетика й щире ставлення до студентів формували не лише знання, а й інтерес до предмета. Окремо варто згадати про характерний тембр голосу викладача – спокійний і м'який, що, як з'ясувалося пізніше, був наслідком перенапруження на початку педагогічної діяльності. Прагнучи максимально повно подати навчальний матеріал, він переважало голосові зв'язки, що призвело до тривалого вимушеного мовчання за рекомендацією лікарів.

Як педагог, Олексій Прокопович мав виразні акторські та режисерські здібності. Він умів перетворити навчальний процес на творчу взаємодію, залучаючи студентів до активної участі. Навіть традиційні форми контролю знань набували у нього оригінального вигляду: іспити могли проходити у формі театралізованих дійств із відтворенням народних обрядів, що сприяло глибшому зануренню в українську культуру (Куриленко, 2019: 37).

Формування світоглядних засад Олексія Чугуя значною мірою пов'язане з родинним вихованням. Його батьки, незважаючи на просте соціальне становище, вирізнялися високими моральними якостями – щирістю, працьовитістю, доброзичливістю. Саме ці риси були передані дітям і стали основою їхнього життєвого становлення.

Особливу роль у становленні творчої особистості відіграв батько, який мав гарний голос і артистичний хист. У родинному колі часто звучали народні пісні, що створювало своєрідну

атмосферу домашнього театру. Це середовище стало підґрунтям для розвитку інтересу до фольклору та сценічного мистецтва.

Захоплення театром супроводжувало Олексія Прокоповича протягом усього життя. Він активно брав участь у самодіяльних колективах, виступав на сцені, долучався до постановок за творами класиків. Пізніше, вже працюючи в університеті, ініціював відновлення студентського театру «Прозріння», який став важливою платформою для творчої реалізації молоді.

Значущим етапом у цьому напрямі стала постановка вистави «Зрадлива доля», присвяченої постаті В. Каразіна. Участь у цьому проєкті дала змогу студентам не лише долучитися до театрального процесу, а й глибше осмислити історико-культурний контекст (Куриленко, 2019: 38).

Паралельно з педагогічною діяльністю Олексій Чугуй активно займався науковими дослідженнями. Основну увагу він зосередив на проблемах української драматургії XIX століття (Конончук, 2025: 15). Особливе місце в його наукових зацікавленнях посідала творчість Івана Карпенка-Карого. Ще в студентські роки він звернувся до аналізу комічного в драматургії цього автора, що згодом стало підґрунтям для кандидатської дисертації.

У своїх наукових працях дослідник детально розглядав питання композиції, сюжетобудови, характеротворення та мовностилістичних особливостей творів драматурга, що дозволило по-новому осмислити його спадщину.

Не менш важливим напрямом наукової діяльності стало шевченкознавство. Олексій Прокопович досліджував драматургічні елементи в поетичній творчості Тараса Шевченка – аспект, який раніше залишався поза належною увагою. Результатом цієї роботи стала фундаментальна монографія, а також низка наукових статей, що отримали визнання в науковому середовищі.

Навіть після завершення активної викладацької діяльності він продовжував працювати в науковій сфері. У співпраці з сином було підготовлено низку праць, присвячених розвитку шевченкознавства в Харківському університеті.

Коло наукових інтересів дослідника не обмежувалося лише цими темами. Він також звертався до творчості Миколи Гоголя, Григорія Квітки-Основ'яненка, Михайла Старицького, Олеса Гончара та інших письменників, що вплинули на формування його естетичних орієнтирів (Телехова, 2019: 30).

Загалом науковий доробок Олексія Чугуя налічує понад сто публікацій, серед яких – статті, рецензії, публіцистичні й методичні праці. У них

розглядаються питання поетики, драматургії, фольклору тощо.

Важливо підкреслити, що наукову та педагогічну діяльність він органічно поєднував із літературною творчістю. Як драматург, Олексій Чугуй створив понад двадцять п'єс. Його перший твір з'явився ще в студентські роки й отримав позитивний відгук, а подальша творчість засвідчила глибину авторського задуму та актуальність тематики (Новиков, 2013: 11).

Особливо активно він працював у період незалежності України, коли з'явилася можливість відкрито порушувати суспільно важливі теми

(Вірченко, 2012: 19). Його п'єси цього часу відзначаються гострою проблематикою, історичною рефлексією та прагненням осмислити трагічні сторінки минулого.

Висновки. Таким чином, аналіз життєвого шляху Олексія Чугуя дає підстави стверджувати, що його біографія є важливим інструментом для інтерпретації творчості. Вона відображає як особисті риси митця, так і вплив історичних обставин на формування його світогляду. Біографічний підхід дозволяє глибше зрозуміти авторську позицію та виявити автобіографічні елементи в його драматургії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вірченко Т. Дискурс, еволюція, типологія художніх конфліктів української драматургії 1990–2010 років. (Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література»). Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, 2012. 32 с.
2. Конончук Т. І. Вітаємо з добрим ужином: просвітязину і драматургу Олексієві Чугую–80. Слово Просвіти, 2015. № 4 (796), 29 січня – 4 лютого, С. 15.
3. Куриленко І.А. Багатогранність таланту О. П. Чугуя: учителя, літературознавця, драматурга. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія», (80), 2019. С. 35-39.
4. Новиков А. «Театр абсурду» Олексія Чугуя. Українська література в загальноосвітній школі. Науково-методичний журнал, 2013. №12. С. 11-13.
5. Телехова О. П. Драматургія О. П. Чугуя: інсценізація роману О. Гончара «Собор». Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. Випуск 80, 2019. С. 30–34.
6. Тхорук Р. Художній світ сучасної української драми (1990-2002): наздоганяючи традицію. Записки наукового товариства імені Шевченка. Т. ССXLV. Праці театрознавчої комісії. Львів, 2003. С. 417-429.

REFERENCES

7. Virchenko T. (2012) Dyskurs, evoliutsiia, typolohiia khudozhnikh konfliktiv ukrainskoi dramaturhii 1990–2010 rokiv. [Discourse, evolution, typology of artistic conflicts of Ukrainian drama of 1990–2010] (Avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk: spets. 10.01.01 «Ukrainska literatura»). Lvivskiy natsionalnyi universytet im. I. Franka. Lviv, 32 s. [in Ukrainian].
8. Kononchuk T. (2015) Vitaemo z dobrym uzhyнком: prosvitiazynu i dramaturhu Oleksiievi Chuhuiu–80. [Congratulations on a good dinner: educator and playwright Alexei Chuhay – 80]. Slovo Prosvity. № 4 (796), 29 sichnia – 4 liutoho, S. 15. [in Ukrainian].
9. Kurilenko I. (2019) Bahatohrannist talantu O. P. Chuhuia: uchytelia, literaturoznavsia, dramaturha. [Versatility of O.P.Chuguy's talent: teacher, literary critic, playwright]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii «Filolohiia», (80). S. 35-39. [in Ukrainian].
10. Novykov A. (2013) «Teatr absurdu» Oleksii Chuhuia. [«Theater of the Absurd» by Alexei Chuguy]. Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli. Naukovo-metodychnyi zhurnal. №12. S. 11-13. [in Ukrainian].
11. Telekhova O. (2019) Dramaturhiia O. P. Chuhuia: instsenizatsiia romanu O. Honchara «Sobor». [Playwriting by O. P. Chuguy: staging of the novel «The Cathedral» by O. Honchar] Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Filolohiia. Vypusk 80. S. 30–34. [in Ukrainian].
12. Tkhoruk R. (2003) Khudozhnii svit suchasnoi ukrainskoi dramy (1990-2002): nazdohaniaiuchy tradytsiui. [The artistic world of modern Ukrainian drama (1990-2002): catching up with tradition]. Zapysky naukovohto tovarystva imeni Shevchenka. T. ССXLV. Pratsi teatroznavchoi komisii. Lviv. S. 417-429. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 06.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

